

Samen werken
aan de
kwaliteit
van Steenwijkerland

Peter Heerema
Locus ruimtelijke verkenningen

In opdracht van Habiforum
Augustus 2004

Samen werken aan de kwaliteit van Steenwijkerland

resultaten van twee werkbijeenkomsten over ruimtelijke kwaliteit

Peter Heerema (Locus ruimtelijke verkenningen)
19 augustus 2004

Introductie

Het gemeentebestuur van Steenwijkerland heeft samen met Habiforum twee werkbijeenkomsten met lokale ondernemers, bewoners, ambtenaren en maatschappelijke organisaties georganiseerd onder het motto: samen werken aan de ruimtelijke kwaliteit van Steenwijkerland.

Deze bijeenkomsten vonden plaats in december 2003 te Giethoorn en in juni 2004 in Fredeshiem. Er werd in totaal door zo'n vijftig belangstellenden aan deelgenomen¹. De organisatie was in handen van Harriët Hofsink van de gemeente, ondersteund door Peter Heerema van het bureau Locus en Yvon Schuler van het onderzoeksinstituut Alterra. Raymond Linssen van het NIROV verzorgde de verslagen van de sessies, die te verkrijgen zijn bij de gemeente². In dit verhaal worden ter afsluiting de hoofdpunten en resultaten belicht van beide bijeenkomsten.

Waarom samen werken aan kwaliteit?

Aanleiding is het plan voor de herinrichting van het stationsgebied van Steenwijk. Het gemeentebestuur wil graag dat de investeringen in het stationsgebied ook positief uitpakken voor het buitengebied. Het idee daarachter is namelijk dat het goed is voor de lokale economie wanneer gericht geïnvesteerd wordt in de kwaliteit van stad én buitengebied. Dat trekt meer bezoekers naar de stad, maar ook naar het buitengebied. Kortom: geld, dat geïnvesteerd wordt in de stad moet ook goed uitpakken voor het buitengebied en andersom. Het geheel is dan meer dan de som der delen. Dat is ook gunstig voor de leefbaarheid voor de bewoners en voor de saamhorigheid tussen stad en buitengebied. Het voorkomt namelijk dat er twee gescheiden werelden in één gemeente ontstaan.

Om op het spoor te komen van goede ideeën, legt de gemeente graag zijn oor te luisteren bij bedrijven en bewoners. Wat vinden zij belangrijk? Waar zien zij kansen voor ontwikkeling? Wat kan volgens hen verbeterd worden? Zij zijn dan ook voor de twee bijeenkomsten uitgenodigd om concrete initiatieven naar voren te brengen en plannen in te dienen, waardoor de kwaliteit van de verschillende plekken in de gemeente behouden blijft of verbeterd kan worden en waardoor de relatie tussen stad en buitengebied versterkt wordt. Het gemeentebestuur bekijkt vervolgens of deze plannen echt haalbaar zijn en of ze passen binnen het gemeentelijk beleid.

Wat wil men aan kwaliteit?

Ruimtelijke kwaliteit lijkt op het eerste gezicht een abstract begrip, maar toch heeft iedereen er wel een concrete mening over. Dat blijkt ook tijdens de twee bijeenkomsten. Het heeft veel te maken met wat je mooi of lelijk vindt, wat nuttig is of wat beschermd of bewaard zou moeten worden. Het gesprek wordt snel heel levendig wanneer iedereen duidelijk maakt wat hij of zij zelf onder ruimtelijke kwaliteit verstaat en welke waarden belangrijk zijn om te

behouden of te versterken. In beide werkbijeenkomsten is dit gesprek over kwaliteit gevoerd met de Werkbank Ruimtelijke Kwaliteit van Habiforum als hulpmiddel om de belangrijkste waarden te benoemen als het gaat om de ruimtelijke kwaliteit van Steenwijkerland.

Zo spreken sommige deelnemers in de eerste sessie misnoegd over het ‘*Saint Tropez*’ aan de Beulaker Wiede (bij de Blauwe Hand) en de lichtvervuiling als gevolg van de kassen in de Noordoostpolder. Anderen roemen de historische kernen, de afwisselingen tussen openheid en beslotenheid in de gemeente en de variatie in (water-)landschappen. Belangrijke gebiedswaarden ziet men vooral terug in het imago en de eigenheid van Steenwijkerland, het cultuurhistorisch erfgoed, de leefbaarheid in de kernen en de kwaliteit van het (water-)milieu. Ook de aanwezigheid van veel soortgelijke economische activiteiten in elkaars nabijheid scoort hoog vanwege het gemak voor de gebruikers en de kansen die dit biedt aan ondernemers om met elkaars succes mee te liften.

In de tweede sessie wordt vooral het gebied van de Weerribben geroemd en de kwaliteit van het authentieke cultuurlandschap aan de noordzijde van Giethoorn. Nogal treurig is men gestemd over de ruimtelijke kwaliteit van het bedrijventerrein Groot Verlaat nabij Steenwijk, het door industriële bedrijvigheid gedomineerde panorama op Meppel en de snelweg A32. Ook het bedrijventerrein bij Oldemarkt krijgt niet ieders waardering omdat het niet past bij de schaal van het landschap. Uitgedrukt in waarden hecht men vooral aan voldoende keuzevrijheid, zodat mensen met verschillende leefstijlen zich thuis kunnen voelen en de ruimte krijgen in de gemeente. Ook het bijzondere karakter en het imago van de gemeente moet behouden blijven en beter benut worden. Dit is een troefkaart, die door de ondernemers gezamenlijk beter economisch benut kan worden, maar dan moet de bereikbaarheid voor gebruikers en bezoekers wel verbeterd worden.

Samenvattend vinden de deelnemers met name de volgende waarden van belang voor de ruimtelijke kwaliteit van Steenwijkerland:

Voor wat betreft het **gebruik** van het gebied:

- de kwaliteit van de natuur, het (water)milieu en de groen/blauwe ruimte
- de bereikbaarheid van het gebied.
- de keuzevrijheid zodat ieder zich thuis voelt.

Voor wat betreft de **beleving** van het gebied:

- het bijzondere karakter van het gebied (de eigenheid).
- het imago van Steenwijkerland (de typische uitstraling).
- het contrast tussen de verschillende typen gebieden binnen de gemeente.

Met het oog op de **toekomst** van het gebied:

- het kunnen meeliften met elkaar succes als ondernemer, bijvoorbeeld door activiteiten in elkaars nabijheid te situeren (stimulerende effecten en gecombineerd gebruik).
- de leefbaarheid van de kernen, ook voor ouderen, in termen van geschikte woningen en voorzieningen voor verscheidene doelgroepen (sociaal draagvlak).
- het zorgvuldig omgaan met het aanwezige cultuurhistorische erfgoed.

Wat kan men doen aan kwaliteit?

Het blijkt dat de discussie over waarden en kwaliteit dus helemaal niet zo abstract is. De door de deelnemers gewaardeerde kenmerken van Steenwijkerland kunnen uiteraard nog wel wat concreter worden uitgewerkt. Het gaat immers pas écht leven als het om concrete plekken of projecten gaat. Die concretisering vindt ook plaats tijdens de twee werkbijeenkomsten. Vier projectideeën uit de eerste bijeenkomst plus vier nieuwe plannen uit de tweede bijeenkomst

zijn verder uitgewerkt om de lokale economie, de samenhang stad/buitengebied en de ruimtelijke kwaliteit te versterken. Deze plannen zijn ter beoordeling voorgelegd aan de aanwezig ambtenaren van de gemeente, die daarop een eerste reactie hebben uitgesproken. Het gaat om de volgende acht plannen.

1. Plan Kabelbaan

Dit voorstel mikt op alternatief vervoer per kabelbaan via (bij wijze van voorbeeld) een tracé van het station Steenwijk langs het Steenwijkerdiep naar Kalenberg en via Ossenzijl weer terug. Hiermee wordt vooral ingespeeld op de waarden van rust, imago en alternatief vervoer vanaf het station annex transferium en het biedt kansen voor slecht weer accommodaties, zoals kindereilanden voor vrijetijdsbesteding op halteplaatsen onderweg. De indieners zijn zich bewust van de hoge kosten voor aanleg, exploitatie en accommodatie, maar vertrouwen er op dat daarvoor Europese gelden ter beschikking kunnen komen.

De gemeente vindt het een innovatief idee voor alternatief vervoer, maar neemt vooralsnog een afwachtende houding aan. De kosten zijn hoog (vooral die voor exploitatie) en onduidelijk is of Europese fondsen hiervoor beschikbaar zijn. Ook is er enige zorg over de inpassing van een dergelijke kabelbaan in het landschap (masten, kabels, snelheid).

2. Steenwijkerland, daar word je stil van!

In dit voorstel (dat in de eerste bijeenkomst is ingediend, maar in de tweede werkbijeenkomst niet verder is uitgewerkt) worden de in de gemeente aanwezige kwaliteiten van stilte, duisternis en rust bewaard, uitgebreid en vermarkt, bijvoorbeeld via speciale stiltearrangementen in samenwerking met Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, private ondernemers en dergelijke.

De gemeente vindt het idee om het imago van stilte en duisternis te vermarkten een innovatief idee. Er kan gekeken worden naar het weghalen van niet noodzakelijke verlichting, maar dat moet wel worden afgestemd op het verlichtingsplan van de gemeente. De hinder van de lichtvervuiling uit de Noordoostpolder (waarvan je last hebt in de Weerribben) zou interbestuurlijk moeten worden aangepakt. De stilte zou ook kunnen worden gepromoot door nog veel uitgebreider dan nu over te schakelen op fluisterboten ter vervanging van boten met traditionele verbrandingsmotoren.

3. Wilde Woonvormen.

In dit voorstel uit de eerste bijeenkomst ging het aanvankelijk vooral om de ontwikkeling van betaalbare en bij het gebied passende woningen voor bepaalde doelgroepen, zoals woonzorgcomplexen, landgoederen en wonen op en aan het water. Bijvoorbeeld voor kunstenaars, waarmee een stukje verdwenen erfgoed als het ware wordt teruggehaald, want Giethoorn was vroeger immers een kunstenaarsdorp. In de uitwerking tijdens de tweede werkbijeenkomst wordt vervolgens meer de nadruk gelegd op wat genoemd wordt "bizar wonen" en "een wijk met lef aanleggen". Dat wil zeggen: laat mensen zelf hun fantasie, creativiteit en levenslust in een woning tot uitdrukking brengen. Dat is leuk voor hen en het zal bovendien jaarlijks vele bezoekers aantrekken.

De gemeente vindt dit een leuk voorstel. Steenwijkerland zou voorop kunnen lopen in het bouwen van de regelloze wijk voor wild wonen. Er zou wel een goede locatie voor gevonden moeten worden, bijvoorbeeld langs het Steenwijkerdiep. Afgesproken wordt om hierover door te praten en om ook de afdelingen ruimtelijke ordening van de gemeente en de provincie daarbij uit te nodigen.

Aansluitend komt de gedachte op dat het in de gemeente ook ontbreekt aan mogelijkheden voor 'Tom Sawyer-achtig' avontuurbeleving. Ook dat wordt veelal

belemmerd door regels en richtlijnen, bijvoorbeeld uit Europa (zoals de Vogel- en Habitatrichtlijnen). Het wilde wonen zou aangevuld kunnen worden met vrije gebieden en struinnatuur voor wilde avonturen.

4. **Top in de Kop.**

Dit is een projectvoorstel, gericht op promotie en verblijf. Enerzijds kan met behulp van promotie en marketing de kwaliteit van Steenwijkerland integraal aan de man worden gebracht (met o.a. informatieborden langs de snelweg en betere ANWB-kaarten). Anderzijds zou meer hoogwaardige verblijfsaccommodatie in de Giethoornse Polder kunnen worden ontwikkeld. Het transferium speelt hierbij een structuurversterkende rol vanwege de geleiding en bundeling van het (toeristisch en recreatieve) verkeer.

De gemeente ondersteunt de gedachte om met behulp van bebording de promotie te verbeteren en nodigt private partijen uit om plannen voor de ontwikkeling van hoogwaardige verblijfsaccommodaties in te dienen, want dit sluit aan bij het gemeentelijk beleid.

5. **Leefbaarheid door verplaatsing.**

Speerpunt in dit projectvoorstel is de verplaatsing van Dyka bv van het industrieterrein Dolderkanaal in Steenwijk naar een nieuwe locatie aan de noordzijde van de A32. Dyka bv ontwerpt, produceert en verkoopt kunststofleidingsystemen voor toepassing bij onder meer riolering, waterleiding en elektrische installaties. Het bedrijf telt ongeveer 600 werknemers. De verplaatsing wordt getaxeerd op circa € 200 mln, te financieren uit de waarschijnlijke grondopbrengsten voor nieuwe woningbouw op de huidige locatie van Dyka (25 ha). De noodzakelijke sanering van de huidige locatie zou gefinancierd kunnen worden uit Europese fondsen.

De gemeente wijst voorsnog het plan af vanwege de hoge kosten en omdat het niet de werkgelegenheid van 600 banen in de waagschaal wil zetten voor een bedrijfsverplaatsing. Bovendien druist de voorgestelde nieuwe locatie in tegen de gemeentelijke plannen om op die plek een gemengd gebied te creëren voor bedrijven en woningbouw. Wellicht komt er in de toekomst een geschikter moment om de verplaatsing van Dyka te overwegen.

6. **Peddelen, sloepen en stappen in "Giethoorn by night".**

Dit plan mikt er op om in de avonduren op jaarbasis 200.000 extra toeristen te trekken naar Giethoorn als het Venetië van het Noorden. In het donker zie je bootjes met verlichting op het water, de verlichte bruggen, vliegende vissen, een "Beulaker orgel" en een tunnel van waterzuilen. Toeristen kunnen een rondje varen van ongeveer 1 uur, zodat Giethoorn tussen de 1000 tot 1500 mensen per avond kan trekken en verleiden. De financiën zouden moeten opgebracht door een exploitatiemaatschappij, waarin de gemeente, het waterschap en ondernemers participeren. De meerwaarde is uit te drukken in de toename van bezoek en de omzet van de horeca in de avonduren. Naar schatting bedraagt de opbrengst circa € 2 mln. per jaar. Het draagvlak binnen Giethoorn voor een dergelijk plan lijkt aanwezig, maar blijvende betrokkenheid van de bewoners is een must.

De gemeente vindt het een geweldig idee, maar acht het lastig uitvoerbaar, onder meer vanwege het belang van de avondrust voor bewoners. Zelfs met fluisterboten geeft dit een drukte van jewelste. Het voorstel gaat hierom dus voorlopig de ijskast in, maar wanneer private partijen met goede plannen komen die ook de eventuele hinder ondervangen, dan is er een willig oor.

7. **Steenwijkerland: alternatief in beweging (gebiedsmobiliteit).**

Vanwege de slechte bereikbaarheid van het gebied met openbaar vervoer zijn er kansen voor alternatieve vormen van mobiliteit, waar mogelijk te combineren met speciale evenementen. Het idee is om het publiek, dat voor een kort verblijf naar de gemeente komt, te verzamelen op enkele plaatsen aan de rand van Steenwijk. Biedt op deze overstappunten goedkoop onderdak en enkele eenvoudige, maar goede voorzieningen aan (zoals de verhuur van fietsen) en beloon de toeristen voor het laten staan van de auto. Men kan vervolgens het gebied in door middel van een pendel, inclusief fiets en snorfiets. De gemeente Steenwijkerland kan hiermee worden gepromoot als koploper op het gebied van alternatieve mobiliteit. De uitvoering kan verzorgd worden door een werkgroep onder regie van de gemeente met deelname door bewoners en belanghebbende partijen uit alle kernen. Voor de financiering zou gekeken kunnen worden richting overheid (Leader Plus), maar de gebruikers en baathebbers (zoals de horeca en organisatoren van evenementen) zouden ook moeten bijdragen in de kosten.

De gemeente vindt het een aansprekend plan en wil het graag oppakken. Men ziet vooralsnog weinig hinderpalen en belemmeringen. Wel wordt veel verwacht van de rol van ondernemers en een organisatie zoals de VVV. Wellicht kan de verdere uitwerking van het voorstel leren van de ervaringen met het Bosbusproject van de gemeente Westerveld.

8. Haven-Park-Villa-Markt.

Zoals de titel aangeeft, wil dit project de koppeling versterken tussen haven, park en stad via een toeristische route door het park en een handbediende veerpont over het Dolderse kanaal. Daarmee speelt het in op verbetering van de bereikbaarheid van stad en buitengebied. Dat kan er aan bijdragen dat bezoekers gemakkelijker en veiliger de stad Steenwijk bezoeken en terugkeren. Belangrijk onderdeel van het plan is om de Gasthuispoort een ander aanzien te geven (bijv. reconstructie van de oude poort, duidelijker oversteek en route) en om de beleving van de Gasthuisstraat te versterken (vriendelijker doorloop). Ook op de Markt zou meer te beleven moeten zijn (horeca, muziektent, fontein). Geschatte investering: € 15 mln. Aan de route kunnen voorzieningen en evenementen worden gekoppeld, zoals culturele evenementen en havenevenementen (meer passanten), een dependance van de VVV, een kinderspeelplaats en picknickplaats, een feestboot, concertoptreden op een podium bij de villa, een cultureel trefpunt (exposities), een stadscamping, bootverhuur, de verhuur van (fluister)fietsen, overstapplekken van land naar water en omgekeerd en goede bewegwijzering, verlichting en toezicht.

De gemeente waardeert het integrale karakter van het plan. Het is bekeken vanuit de verschillende perspectieven van de toerist, de ondernemer, de bewoner, de bezoeker en de cultuurgenieter. Op dit moment ontbreekt het in het gemeentelijk beleid aan een dergelijke samenhang tussen de verschillende elementen. Over de verschillende aspecten kan dus zeker worden doorgepraat. Alleen zijn helaas de ideeën over de haven en de camping op dit moment waarschijnlijk nog een brug te ver.

Hoe verder met kwaliteit?

Door de deelnemers aan de werkbijeenkomsten is een grote inzet en creativiteit aan de dag gelegd. De verschillende projectvoorstellen, die naar voren zijn gebracht, passen goed bij de kwaliteitswaarden. Een aantal plannen is nog toekomstmuziek, maar sommige voorstellen zijn zeker op korte termijn bespreekbaar, zoals de ideeën over nieuwe woonvormen, de promotie van de gemeente en de mogelijkheden voor alternatief vervoer. Bij het wonen zou ook het waterrijke karakter van het gebied beter benut kunnen worden en er zouden wat meer plekken voor avontuurlijke natuur moeten zijn.

Het valt op dat vrijwel alle voorstellen wel op enigerlei wijze aandacht besteden aan de door het bestuur zo gewenste koppeling tussen stad/station (transferium) en het buitengebied. Het plan voor een kabelbaan is nogal ingrijpend en duur maar er zijn ook alternatieve vormen van verbinding door verplaatsing aangedragen. De fluisterboot is een goed voorbeeld. Stil transport zou ook goed passen bij het voorstel ‘*Giethoorn by Night*’, dat misschien in de toekomst gerealiseerd kan worden. Een dergelijke invulling van het thema van de bereikbaarheid sluit goed aan bij de waarden van rust, ruimte en natuur en het versterkt bovendien het karakter van Steenwijkerland. En bij aparte vormen van mobiliteit horen natuurlijk ook aparte woonvormen! Tot slot biedt vooral het laatste plan een concrete, interessante en veelzijdige aanzet voor de koppeling tussen stad en buitengebied.

Voor de verdere uitwerking van ideeën zal verder overleg nodig zijn. Er moet in ieder geval ook worden afgestemd met het ruimtelijke beleid van de gemeente en de provincie en met het Leader-plus programma. Ook zal soms samenwerking nodig zijn met andere partijen, zoals Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, het waterschap en de VVV. Zij kunnen mogelijk een rol spelen in het verder brengen van de plannen. Misschien kan Habiforum in dit vervolgstadium ook nog een rol spelen. Habiforum werkt met ‘proeftuinen’ als concrete leersituaties voor beleidsvernieuwing en beleidsuitvoering in de praktijk. De ervaringen in de twee werkbijeenkomsten vragen eigenlijk om een vervolg in de vorm van zo’n ‘proeftuin’ om de realisering van de ideeën en plannen te bespoedigen.

¹ De deelnemers aan de twee werkbijeenkomsten waren Pieter Jongschaap (Kalenberg), Jan Timmerman (Blokzijl), Egbert Beens (Staatsbosbeheer; Kalenberg), Gradus Petter (Dwarsgracht), Huug de Dreu (Giethoorn), Ron Don (bezoekerscentrum Natuurmonumenten; St. Jansklooster), Harm Jager (Giethoorn), Anne Veenstra (Giethoorn), Roelof Wever (Wanneperveen), Jaap Schotkamp (provincie Overijssel), Wim Stapel (Landgoed De Eese), Annette Hector (Basse), Bert Vis (C1000), Jitze Prinsen (horeca), Dick Picquer, Edwin Willemsen (makelaar), Leo Sassen (hotel Ringelberg), Han Evers (theater De Meenthe), Albert Beenen (provincie Overijssel), Jan Vloedveld (recreatieondernemer), Tea Snippe (Leader Plus), Teun Boxum (wethouder gemeente Steenwijkerland) en Harry Aalderink, Harriët Hofsink, José Langezaal, Marianne de Jeu en Angèl Meijnen van de gemeente Steenwijkerland. De organisatie en begeleiding was in handen van Peter Heerema (Locus), Yvon Schuler, Marlijn Poel, Jandirk Bulens en Jaap Kroes (allen namens Alterra) en Raymond Linssen (Nirov).

² Contactpersoon bij de gemeente Steenwijkerland is Harriët Hofsink van de Stafafdeling Ontwikkeling, bereikbaar onder tel. 0521-538771 en via email: harriet.hofsink@steenwijkerland.nl